

УДК 631.15.008.4:65.012.45

С. В. Максимова,
здобувач, Дніпропетровський державний аграрний університет

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО- КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто сутність інформаційно-консультаційних послуг та напрями роботи сільськогосподарських дорадчих служб. Розглянуто види дорадчих послуг та способи їх фінансування.

In the article the essence of information and consultation services and areas of agricultural extension services are examined. The types of advisory services and ways of their financing are considered.

ВСТУП

Сьогодні Україна знаходиться на важливому й відповідальному етапі становлення аграрного сектора економіки. Одну з провідних функцій у цьому процесі відіграє інформаційно-консультаційне забезпечення сільськогосподарського виробництва. Інформаційно-консультаційні, дорадчі служби мають на меті забезпечити поширення і ефективний розвиток системи сільськогосподарських товаровиробників, діяльність цих служб регламентується Законом України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність" від 17 червня 2004 року.

Питання щодо вирішення проблеми ефективного інформаційно-консультаційного забезпечення аграрних підприємств неодноразово порушувалися такими вітчизняними вченими-економістами, як О.М.Бородіна, Л.В.Доценко, П.Т.Саблук, Л.В.Романова, І.М.Криворучко, В.П.Ситник, які досліджували існуючий досвід та здійснювали напрацювання нових механізмів інформаційно-консультаційної підтримки аграрної сфери.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

В умовах перехідного періоду сільські товаровиробники повинні приймати важливі рішення, які потребують великої кількості різної інформації або специфічної консультації різних

спеціалістів-експертів. Створення агроконсультаційних формувань на ринку інформаційно-консультаційних послуг і ефективний розвиток системи інформаційно-консультаційного забезпечення в аграрному секторі економіки є одним з напрямів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва України і розвитку інфраструктури аграрного сектору. Метою статті є дослідження сутності інформаційно-консультаційних послуг для агровиробників, їх видів, і способів фінансування.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ефективність діяльності підприємств агробізнесу значною мірою залежить від їх здатності швидко орієнтуватися в нових економічних умовах, для цього потрібно володіти різноплановою інформацією для прийняття обґрунтованих рішень та здійснення інноваційної діяльності з метою забезпечення конкурентоздатності своєї продукції, особливо в період глобалізації економіки. Інформація, здатна задовольнити зацікавлені організації й приватних осіб, повинна містити об'єктивні дані про наявність чи обсяг пропозицій сільськогосподарської продукції по окремих видах, асортиментних групах, про якісні параметри пропонованого товару, зареєстровані обсяги угод по основних видах продукції, експертні дані про реальні ціни і обсяги угод, про-

гноз чи зміни цін і обсягів угод по основних видах продукції, динаміці і прогноз пропозиції, оцінку впливу різних факторів на параметри і динаміку торгівлі сільськогосподарською продукцією, дані про наявність вільних торгових місць, складських приміщень, транспорту на оптових ринках та їх філіях.

На даний час одним із важливих чинників успішного функціонування ринкової системи в цілому є упорядкованість інформаційних потоків з обміну інформації. Підсистема цінового та ринкового моніторингу в Національній системі сільськогосподарської інформації та знань дозволить отримувати інформацію про стан ринку не тільки сільськогосподарським товаровиробникам, а й товарним біржам, широкому загалу споживачів через засоби масової інформації в контексті з всієї інфраструктури агропромислового комплексу.

Участь вітчизняного аграрного сектора економіки у світових процесах інноваційного-інвестиційного розвитку вимагає, по-перше, інформатизаційної підтримки, здатної узгодити запроваджені інституційні форми галузевого дорадництва з розгалуженою експертно-консалтинговою інфраструктурою; по-друге, нового розподілу за принципами аутсорсингу повноважень і функцій (видів діяльності) учасників сфери господарювання цього сектора.

Характерною особливістю сільських територій України є повна або часткова зайнятість населення в особистих підсобних господарствах. Ефективність сільськогосподарського виробництва в особистих підсобних господарствах у 5—7 разів нижча, ніж у розвинутих країнах світу. Разом з тим, ці дрібні сільськогосподарські товаровиробники виробляють біля 55% валової сільськогосподарської продукції в державі, в тому числі молока — 81%, картоплі — 97%, овочів — 87%. Проте більшість з них не мають відповідних знань, навичок роботи в ринкових умовах, не володіють сучасними технологіями. Сільські громади не інформовані про аграрну політику держави і не згуртовані належним чином для спільного господарювання та вирішення соціальних питань.

Створення системи сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні є наслідком глобального процесу реформування відносин власності в аграрному секторі на засадах приватної власності та приватної ініціативи, характерних для сучасної ринкової економіки. Перші дорадчі служби в Україні були створені в рамках міжнародних проектів технічної допомоги в середині 90-х років минулого століття. Становлення сільськогосподарського дорадництва в сучасній Україні спирається не тільки на вітчизняний досвід, а й на багатий досвід розвинутих в аграрному відношенні країн світу, в першу чер-

гу, Європейського Союзу та Північної Америки.

Дорадчі служби, агроконсалтингові фірми, екстеншн-центри як складові інфраструктури ринку інформаційно-консультаційних та науково-впроваджувальних послуг відіграють відповідну роль і відстоюють свої інтереси на ринку цих послуг. Основними клієнтами дорадчих служб стали: особисті підсобні господарства населення, фермерські господарства; сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм; підприємства, що заготовляють, переробляють та реалізують сільськогосподарську продукцію; підприємства-постачальники матеріальних ресурсів та ін.

З погляду на форми власності дорадництва і джерела його фінансування можна відмітити чотири основні його системи:

1) державне дорадництво — повністю фінансується з державного бюджету без оплати за дорадчі послуги;

2) державне дорадництво однак частина послуг є платними (різна пропорція фінансування окремих дорадчих послуг між державою і селянами);

3) дорадництво "напівавтономне" — суспільний контроль над дорадництвом передано сільськогосподарським організаціям або приватним фірмам. Особливого значення набуває оплата за дорадчі послуги. Характерною рисою такої системи є зниження дотацій на дорадництво з державного бюджету, особливо в його початковій фазі. Досить виразно зростає роль дорадництва фермерського і комерційного приватних фірм;

4) дорадництво автономне (фермерське) — здійснюється спілками і організаціями селян, сільськогосподарських виробників, в невеликих розмірах дофінансовується з державного бюджету. Затрати на дорадчі послуги компенсуються із членських внесків сільськогосподарських організацій чи спілок, або безпосередніх оплат за надані поради. В країнах, де існує вказана система дорадництва багато років, спостерігається чітка тенденція до зростання частки коштів тих, хто користується з дорадчих послуг [1].

У більшості країн світу домінують структури, які працюють під державним керівництвом. Однак загальною є тенденція до зростання фінансування дорадчих інституцій за рахунок їх користувачів.

Система сільськогосподарського дорадництва в Україні повинна підтримувати досягнення наступних цілей в сільському господарстві і на селі:

- пристосування виробників і їх господарств до функціонування в ринковій економіці;
- поліпшення якості сільськогосподарської продукції;
- трансфер технологій;

- створення системи ринкової інформації;
- розвиток малого підприємництва та пропаганда і обґрунтування додаткових джерел доходів селян;
- забезпечення необхідного рівня життя і соціальних послуг сільським родинам;
- запобігання безробіттю на селі;
- пріоритетність в розвитку сільської молоді через відбудову суспільних зв'язків поміж сільської молоді, надання допомоги у виборі професії та підготовка до неї;
- охорону навколишнього середовища та забезпечення зрівноваженого розвитку сільського господарства і села;
- розвиток сільських територій.

На сьогодні в усіх областях України сформовані та функціонують 70 сільськогосподарських дорадчих служб, працюють і надають дорадчі послуги на постійній основі 600 професійних сільськогосподарських дорадників, а також 568 експертів-дорадників, які внесені до державного Реєстру.

Більшість дорадчих служб функціонують як недержавні організації різної організаційно-правової форми (громадські та благодійні організації, господарські товариства, приватні підприємства, обслуговуючі кооперативи).

Лише в Автономній Республіці Крим дорадча служба — Кримський державний аграрний навчально-консультаційний центр — є державною установою, підпорядкованою Міністерству аграрної політики АР Крим. На жаль, існуюча система сільськогосподарського дорадництва на сьогодні не забезпечує широкого доступу сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення до дорадчих послуг [6].

Законом України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність" [5] дорадчі послуги, що можуть надаватися сільськогосподарським товаровиробникам, поділені на два види: соціально спрямовані дорадчі послуги і комерційні дорадчі послуги.

Соціально спрямовані дорадчі послуги, що надаються за рахунок коштів Державного бюджету України і місцевих бюджетів, щорічно визначаються державною цільовою програмою сільськогосподарської дорадчої діяльності в межах видатків центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики та місцевими програмами соціально-економічного розвитку. Органи місцевого самоврядування можуть визначати додаткові соціально спрямовані дорадчі послуги, які надаються за рахунок коштів місцевих бюджетів, відповідно до місцевих програм соціально-економічного розвитку.

Надання соціально спрямованих дорадчих послуг, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету та місцевих бюджетів, проводиться на конкурсній основі. Участь у конкурсі щодо надання соціально спрямованих дорадчих

послуг можуть брати тільки суб'єкти дорадчої діяльності. Звідси випливає, що комерційні дорадчі послуги — це послуги, які замовники оплачують самостійно.

Соціально необхідні дорадчі послуги, це ті послуги, які в даний момент розвитку сільського господарства є нерентабельними через певні причини, їх не можна знайти на ринку дорадчих послуг, але держава зацікавлена в тому, щоб сільськогосподарські товаровиробники та сільське населення отримувало їх, що сприятиме збільшенню доходів сільського населення та розвитку сільської місцевості. Це стосується:

- висвітлення загальної інформації через підготовку та трансляцію відео, аудіосюжетів а також через випуск брошур, інформаційних листків, бюлетенів тощо;

- навчання сільського населення шляхом проведення семінарів, тренінгів, днів поля з різних питань технологічного, економічного, юридичного, організаційного характеру;

- втілення програм для розвитку дітей та молоді села тощо.

Прикладом соціально необхідних дорадчих послуг може бути: інформація про аграрну політику Держави; допомога в створенні кредитних спілок, обслуговуючих кооперативів, сільськогосподарських оптових ринків; створення третейських судів; підтримка несільськогосподарських видів бізнесу на селі (зелений туризм, ремесло, сфера обслуговування тощо); створення та експлуатація громадських пасовищ.

Все це сприятиме вирішенню проблем зайнятості сільського населення. Характер соціально необхідних дорадчих послуг може змінюватись в залежності від розвитку сільського господарства та суспільства. Надання комерційних дорадчих послуг, які забезпечують додатковий прибуток або економію затрат конкретного об'єкта сільськогосподарської дорадчої діяльності, здійснюватиметься за рахунок замовника.

Сільськогосподарські дорадчі служби, з одного боку, допомагатимуть сільським товаровиробникам прибуткове вести бізнес, а з іншого боку, сприятимуть здійсненню державної аграрної політики, ефективному розвитку аграрного сектора економіки, процесам інтеграції науки у виробництво, підвищенню рівня життя сільського населення [2].

Проаналізувавши напрями роботи дорадчих служб, можна виділити наступні основні види дорадчої діяльності в сільському господарстві.

1. Агентська діяльність (моніторинг) — вид дорадчої діяльності, заснований на систематичному відвідуванні господарств, аналізі ситуації і результатів діяльності їх працівників з метою виявлення наявних проблем, а також можливостей їх рішення, включаючи мотивування сільських товаровиробників.

2. Агітація — вид дорадчої діяльності, що припускає вплив на членів цільової групи з метою виконання ними визначених суспільно значущих дій.

3. Адаптаційна діяльність — вид дорадчої діяльності, заснований на розробці (адаптації) і впровадженні системи ведення господарства (виробництва) у даній зоні або на підприємстві. Мета діяльності — збільшення кількості впроваджених сучасних виробничих систем.

4. Аутсорсинг — прийняття службою на себе виконання ряду допоміжних управлінських функцій у господарстві клієнта. Мета діяльності — підвищення ефективності виконання основних функцій клієнтом на власному підприємстві за рахунок передачі виконання допоміжних управлінських функцій зовнішній організації.

5. Інноваційна діяльність — вид дорадчої діяльності, що припускає проведення прикладних наукових досліджень і впровадження їх результатів, що приводять до комплексних змін у способі господарювання або способі життя груп населення.

6. Інформування — вид діяльності, заснований на поширенні інформації, що має відношення до державної політики, а також ринкової інформації. Мета діяльності — збільшення інформованості клієнтів (виробників, населення) про зміни в державній політиці і ситуації на ринку і, як наслідок, збільшення конкурентоспроможності підприємств.

7. Консультування — надання допомоги конкретному клієнтові в ухваленні рішення по його конкретній проблемі.

8. Навчання, включаючи тренінг, — вид дорадчої діяльності, заснований на проведенні загальнорозвиваючого і професійного навчання. Мета діяльності — підвищення рівня освіти і професійної кваліфікації сільського населення.

9. Об'єднавча, або партисипативна, діяльність — вид дорадчої діяльності, що передбачає добровільне залучення товаровиробників у процес взаємного спілкування, обміну думками і досвідом, створення об'єднань. Мета діяльності — максимально можливе збільшення кількості людей і організацій, що беруть участь у цьому процесі [4].

Отже, сутність дорадчого консультування полягає в процесі, коли консультант теоретично і практично підтримує клієнта, спонукає його до дій і рішення проблем, що виникли або назрівають. Основна мета діяльності інформаційно-консультативних служб в аграрному секторі реалізується через систему завдань: поширення спеціальних знань, впровадження у виробництво сучасних досягнень науки, техніки і технологій, надання сільськогосподарським товаровиробникам і сільському населенню консультаційних послуг, з питань аграрного виробництва та розвитку соціальної сфери села, підвищення рівня знань

і вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарства в ринкових умовах.

ВИСНОВКИ

З проведених досліджень викладених вище можна зробити наступні висновки. Одним із напрямів розвитку аграрного сектора економіки є розвиток ринку інформаційно-консультативних послуг для сільськогосподарських товаровиробників, що потребує інформатизаційної підтримки, здатної узгодити запроваджувані інституційні форми галузевого дорадництва з розгалуженою експертно-консалтинговою інфраструктурою.

У більшості країн світу переважаючими є структури, які працюють під державним керівництвом. Однак загальною є тенденція до зростання фінансування дорадчих інституцій за рахунок їх користувачів.

Сільськогосподарські дорадчі служби можуть, з одного боку, допомагати сільським товаровиробникам прибутково вести бізнес, а з іншого боку, сприяти здійсненню державної аграрної політики, ефективному розвитку аграрного сектора економіки, процесам інтеграції науки у виробництво, підвищенню рівня життя сільського населення.

Література:

1. Аграрний сектор України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://agroua.net>
  2. Барило С.І. Особливості взаємовідносин у дорадчій діяльності/ С.І. Барило // Агроінком. — 2007. — № 1—2. — С. 74—76.
  3. Бородіна О.М. Сільськогосподарське дорадництво та проблеми його кадрового забезпечення/ О.М. Бородіна. — К.: ІАЕ УААН, 2001. — 72 с.
  4. Галич О.А. Сільськогосподарське дорадництво/ О.А. Галич, О.О. Сосновська: навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007.
  5. Закон України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність" від 17 червня 2004 року, № 1807-IV.
  6. Рогоза Н.А. Інформаційне забезпечення як фактор зростання ефективного функціонування аграрного ринку України/ Н.А. Рогоза // Науковий вісник НУБіП. — 2010. — Вип. 154, ч. 2 — С. 45—49.
  7. Типове положення про відділ інформаційного та консультативно-технологічного забезпечення Регіонального центру наукового забезпечення агропромислового виробництва / [П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко, Б.К. Скірта та ін.]. — К.: ІАЕ УААН, 1999. — С. 126.
  8. Юшин С.О. Аутсорсинг і дорадництво в аграрному секторі економіки/ С.О. Юшин // Агроінком. — 2007. — № 9—10. — С. 32—35.
- Стаття надійшла до редакції 22.11.2011 р.*